

Павло Гай-Нижник

**ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ «СВОБОДА»
НА СТАРТІ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2012 р.
(ГРУДЕНЬ 2011 р.–ЛЮТИЙ 2012 р.)**

У статті розглядається діяльність Всеукраїнського об'єднання «Свобода» в умовах старту виборчої кампанії 2012 р. Особлива увага акцентується на труднощах, з якими зіткнулася політична партія. Розглядаються виборчі технології, які застосовувало Всеукраїнське об'єднання «Свобода» упродовж грудня 2011 р.–лютого 2012 р.

***Ключові слова:** Всеукраїнське об'єднання «Свобода», О. Тягнибок, політична партія, виборча кампанія, виборчі технології.*

***Pavlo Hai-Nyzhnyk. All-Ukrainian Union «Svoboda» at the start of the parliamentary election campaign in 2012 (December 2011–February 2012).** The article deals with the activities of All-Ukrainian Union «Svoboda» in the start of the campaign in 2012 special attention is accented on the difficulties faced by political party. Consider voting technologies used All-Ukrainian Union «Svoboda» during Desember 2011–February 2012.*

***Key words:** All-Ukrainian Union «Svoboda», O. Tyahnybok, political party «Svoboda» the campaign, election technology.*

Тактика політичної боротьби та іміджеві технології

Всеукраїнське об'єднання «Свобода»* (далі – «Свобода») з нетерпінням очікувало початку офіційного парламентського передвиборчого процесу 2012 р. і фактично перманентно перебувало у ньому з часу завершення виборів Президента України у 2010 р. Загалом увесь цей відрізок часу було тактично використано у спробі не лише викристалізувати свій партійний образ у трьох основних напрямках: ідеологічному, соціально-економічному та політичному, але й монополізувати власну провідну роль серед опозиції по усіх зазначених спектрах в очах пересічного громадянина. При цьому своєю загальною риторикою партія прагла опанувати увесь обшир виборчого поля, зокрема її правого крила шляхом фактичної узурпації у своїй політичній силі втілення націоналістичної та патріотичної ідеології; лівого сегмента електорату, коли партія видавала себе за чи не єдину політструктуру, яка бореться

---

* *Історична довідка: Всеукраїнське об'єднання «Свобода» (попередня назва – Соціал-Національна партія України) – політична партія, що була створена в результаті об'єднання активістів націоналістичних громадських організацій: Варта Руху, Студентське Братство, ОУМ «Спадщина», Українські Ветерани Афганістану. За ідеологічну основу партії було взято працю Провідника Організації Українських Націоналістів Я. Стецька «Дві революції». 29 вересня 1991 р. у Львові відбулися збори ініціативної групи, а 13 жовтня 1991 р. – установчий З'їзд, який проголосив створення Соціал-Національної партії України. Головою СНПУ було обрано Я. Андрушківа. СНПУ була зареєстрована Міністерством юстиції України 16 жовтня 1995 р. (реєстраційне свідоцтво № 686).*

14 лютого 2004 р. на IX З'їзді партії було ухвалено нову назву партії – «Всеукраїнське об'єднання «Свобода». Головою партії було обрано О. Тягнибока. У 2006 р. ВО «Свобода» вперше взяла самостійну участь у парламентських і місцевих виборах. Виборчою програмою партії стала «Програма захисту українців». Партія не пододала прохідний бар'єр до Верховної Ради України. Під час парламентської виборчої кампанії 2007 р. «Свободі» також не вдалося подолати прохідного бар'єру. На сьогодні понад 15 тисяч українців є членами партії, а партійні організації ВО «Свобода» діють на всій території України.

за соціальну справедливість, націоналізацію природних і головних господарських об'єктів державою, а відтак – виступає істинним борцем за народні інтереси й непримиреним супротивником олігархії. І врешті-решт, тимчасова деморалізація ВО «Батьківщина», партії «Народна самооборона» та їхніх політичних партнерів по ліберально-демократичному табору після арешту визнаних і харизматичних провідників опозиції Ю. Тимошенко та Ю. Луценка була використана «Свободою» для спроби представити в очах електорату інших лідерів і партії з так званого ліберального табору як псевдонаціонал-патріотів і угодовців із проросійською та олігархічною антинародною владою, а відтак й заявити про себе як про єдину і справжню політсилу, що має право очолити опозицію. При цьому провідник «Свободи» О. Тягнибок природно, за задумом, мав би стати уособленням нового лідера опозиції (спочатку в очах нації, а згодом – і номінально, відтіснивши, допоки ізольовані Ю. Тимошенко та Ю. Луценко, нових претендентів на очільників руху по боротьбі з «антинародним режимом» В. Януковича – А. Яценюка з «Фронту Змін», В. Кличка з «УДАРУ», Н. Королевську чи О. Турчинова з «Батьківщини» та інших).

Агітаційно усе це було сфокусовано у промовах на багатотисячному мітингу, що був зібраний біля пам'ятника Т. Шевченку в Києві на Покрову 14 жовтня 2011 р. до 65-ї річниці утворення УПА, де представникам інших опозиційних партій не було надано слова, а самих їх ідеологічних репрезентантів було призирливо названо «ліберастами». Організаційно ж – на II етапі ХХІІІ з'їзду ВО «Свобода», що відбувся 24 грудня 2011 р. у Києві.

На з'їзді (в якому взяли участь 486 делегатів з 500 обраних з усіх регіонів України) було розглянуто звіт про діяльність партії після місцевих виборів 2010 р. та плани щодо діяльності на 2012 р. На з'їзді також було ухвалено зміни та доповнення до Програми та Статуту ВО «Свобода». У цей виборчий рік партією було поставлено завдання перед своїм активом проводити масову роботу з виборцями й організовувати багатотисячні акції протесту. З цього приводу заступник голови фракції ВО «Свобода» у Львівській

міськраді й радник голови «Свободи» з питань ідеології Ю. Михальчишин заявив тоді, що вони мають стати «партією професійних революціонерів», і сприймати революцію як призначення організації, вказавши при цьому на головну поточну мету партії: «Коли ми зможемо мобілізувати на свої середньостатистичні акції приблизно таку ж кількість активу, як ми вивели 9 травня [2011 р.] у Львові, ми зможемо не просто зривати плани діючого режиму – ми зможемо самі формувати порядок денний політичного процесу» [1]. Не більше і не менше.

Варто звернути увагу, власне, на те, які посили своїм однопартійцям і, очевидно, прихильникам та й союзникам по опозиції, висловив провідник ВО «Свобода». О. Тягнибок, який, зокрема, заявив: «Ми – чи не єдина партія в Україні, для якої ідеологія та світоглядні засади мають найвищу вартість. Протягом року після першого етапу XXIII З'їзду нашої політичної сили у грудні 2010 року ми напрацьовували доповнення до нашої партійної програми – «Програми захисту українців», яку ухвалив сьогоднішній з'їзд [2].

Саме виходячи з ідеології українського націоналізму і соціального захисту, як зазначав О. Тягнибок, «Свобода» запланувала свою передвиборчу тактику та визначила політичну стратегію. Глобальним завданням партії у 2012 р. стала перемога над антиукраїнським режимом В. Януковича. При цьому лідер «Свободи» наголосив, що партія усвідомлює, що у разі поразки на виборах до Верховної Ради 2012 р. існуючий режим може вдатися до силового сценарію утримання влади. Відтак ВО «Свобода» має бути готова «до боротьби усіма доступними методами, включаючи парламентські та непарламентські форми боротьби. Наша боротьба, – заявив О. Тягнибок, – має носити тотальний характер: в органах місцевого самоврядування, на площах та вулицях» [2]. Відтак головним завданням партії було визначено донесення її ідеології до кожного українця, захист кожного українця, його національних і соціальних прав; яку би посаду не обіймав свободівець – він має діяти, виходячи із цих завдань, зазначив лідер «Свободи» [2].

Основними напрямками такого поширення своїх ідей, принаймні в зимовий період 2011–2012 рр. було обрано:

проведення масових акцій у різних регіонах країни; робочі візити в регіони голови партії О. Тягнибока; організація виступів голови та членів Політради «Свободи» на телебаченні чи радіо, зокрема у прямих ефірах популярних політичних ток-шоу, де, як правило, вплив цензури мінімізується; використання можливостей новітніх технологій інтернет-простору. Інтернет-мережа, в якій регулярно й стабільно перебуває і молодь, і люди середнього віку, різного соціального статусу й інформація, в якій активно моніториться світовими та вітчизняними медіа, свободівці використовували надзвичайно потужно і розгалужено. Це, зокрема, й офіційний веб-сайт ВО «Свобода» (що має окремі веб-сторінки обласних партійних організацій), і блогосфера на різних інтернет-ресурсах (так, власні блоги на популярних веб-сайтах, як-то в «Українській правді», «Історичній правді», «Україні Incognita» газети «День», «LB», «Газети по-українськи» тощо, ведуть О. Тягнибок, Ю. Михальчишин, І. Мірошниченко, А. Мохник та інші провідні діячі партії), і соціальні мережі (зокрема у «Facebook», «Twitter», «В контакте» та ін. розміщено не лише партійні сторінки та сторінки регіональних осередків «Свободи», але й особисті сторінки усіх керівників партії й тисяч її активістів і прихильників).

Втім, такий широкий спектр вільного використання новітніх медіа-технологічних можливостей не лише розширив масштаби й активність партійних ідеологів, але й виявив недопрацювання керівництва партії як в організаційно-ідеологічній передвибірчій дисципліні (до часу вироблення й оприлюднення офіційної передвибірчої програми партії), так і в перевибірчій тактиці провідних діячів «Свободи», принаймні в зимовий період 2011–2012 рр. Так, наприклад, на вже згадуваному вище II етапі XXII з'їзду партії О. Тягнибок піддав різкій критиці голову Донецької міської організації ВО «Свобода» А. Шевцова, який напередодні в інтерв'ю порталові «Острів» зазначив, що єдиної позиції у партії щодо ставлення до А. Гітлера немає й що в українських націоналістів, тобто у його однопартійців, є певна подібність із німецькими націонал-соціалістами. При цьому А. Шевцов додав, що не можна

ігнорувати чужий досвід, якщо він може бути корисним для справи [3]. Голова «Свободи» назвав такі висловлювання «маячнею», наголосивши, що в партії існує позиція: Сталін і Гітлер – це одне і теж, а різниця між націонал-соціалізмом і соціал-націоналізмом величезна. При цьому лідер партії зауважив, що висловлювання голови Донецької міської парторганізації свідчить або про свідому провокацію, або ж про нерозуміння людиною партійної ідеології [3]. Відтак, А. Шевцова було знято з посади «за порушення дисциплінарного та партійного статутів» з оголошенням догани та заборонаю займати керівні партійні посади («проти» проголосували лише 3 делегати з'їзду). Таким чином, було застосовано типовий акт поширення духу єдності партійних лав, продемонстровано партійну дисципліну та колегіальність рішень й, головню, у передвиборчий рік, здійснено показовий крок у напрямку збереження політичної репутації, що мав би вкотре відкинути звинувачення партії у схильності до нацистської ідеології.

Такий показовий акт покарання відбувся саме на з'їзді, аби максимально поширити його інформаційність, а спрямований був щонайменше до двох, але важливих і взаємопов'язаних адресатів: з одного боку – до потенційних симпатиків, які ще не визначилися із прихильністю до одного з опозиційних таборів, проте є виборцями і яких вкотре потрібно переконати, що «Свобода» не є неонацистською партією; а з іншого – до власних партійних активістів, яким було дано чіткий сигнал бути стриманішими й виваженішими у своїх заявах у виборчий рік, аби не відлякати потенційних неофітів і не схилити частину протестного електорату на бік союзників-конкурентів з опозиційного блоку.

Попри це, скандали таки не оминули партію, зокрема 21 лютого 2012 р., коли через інтерв'ю одному з російських інтернет-порталів голови прес-служби «Свободи» Ю. Сиротюка з приводу перемоги у національному відборі на пісенний конкурс «Євробачення» перемогу здобула чорношкіра співачка конголезького походження Гайтана, а члена «Свободи» було звинувачено у расизмі. Зокрема Ю. Сиротюк заявив, що відтак «Україну асоціюватимуть з

іншим континентом, десь в Африці», додавши, що з такою політикою нашу країну ніколи не візьмуть до Євросоюзу [42]. «Так буде при кожному відборі на «Євробачення», поки Національною телекомпанією керуватиме В. Арфуш, далекий від усього українського. І мільйони, які будуть дивитися це шоу, побачать, що Україну представляє, умовно, людина, яка не належить до нашої раси, вкорениться поняття, що Україна десь у далекій Африці», – наголосив представник «Свободи» [42]. Проте партія та її керівництво не засудили подібні висловлювання, а сам Ю. Сиротюк, як і голова Київської міської парторганізації А. Ілленко, в прямому ефірі політичного ток-шоу «Шустер LIVE» на Першому національному каналі 24 лютого 2012 р. відмовилися вибачитися перед співачкою.

Варто наголосити й на тому, що подібні ідеологічні «відвертя» дозволяли собі не лише представники регіональних партійних організацій «Свободи» (як, наприклад, згадуваний А. Шевцов), які мають недостатній досвід політичної діяльності, а й представники партійної верхівки (як вищезазначені Ю. Сиротюк, А. Ілленко, І. Мірошниченко), й відтак із загостренням політичної боротьби обмовляються про такі аспекти своїх переконань, які в сучасному, а надто – в європейському, політикумі сприймаються негативно. Так, скажімо, скандал з приводу української чорношкірої Гайтани був негативно сприйнятий за кордоном, про що згадувалося у вищезгадуваному телефірі. Зазначу й на тому, що серед партнерів «Свободи» по передвиборчій коаліції цей скандал помітили лише в партії «УДАР», що, очевидно, було пов'язано із зобов'язаннями опозиціонерів не поборювати одне одного. Попри це, В. Кличко таки виступив із політичною заявою із цього приводу і закликав жорстко і публічно засудити такі висловлювання одного з членів Політради «Свободи» і зробити висновки щодо принципів подальшої співпраці [41]. Тим не менш подальшого розвитку інцидент не отримав. Разом з цим, він засвідчив на певні тактико-ідеологічні проколи ВО «Свобода» у підготовці до старту передвиборчих перегонів й, очевидно, таки вплинув на певне узгодження політичної риторики між лідерами партії, тон в якій,

безумовно, задавав О. Тягнибок. Тим не менш, за доступною інформацією, «Свобода» все ж не вдалася до послуг професійних фахівців із передвиборчих технологій (так званих політтехнологів).

Ще задовго до старту офіційної виборчої кампанії 2012 р. ВО «Свобода» стикнулася із закидами політичних опонентів щодо вимог оприлюднення нею джерел свого фінансування. Так, 27 грудня 2011 р. Апеляційний суд м. Києва визнав недостовірною інформацію, що була надрукована газетою «Коммунист» понад 2 роки тому, про те, що ВО «Свобода» нібито фінансується олігархами. Суд підтвердив рішення Шевченківського районного суду й зобов'язав пресовий орган КПУ опублікувати спростування неправдивої інформації на першій шпальті [18].

Варто зазначити, що чутки про фінансування «Свободи» олігархами довгий час ширяться серед громадянства й постійно спростовуються керівництвом партії, яке, разом з тим, так і не оприлюднило джерел, з яких отримує кошти, вказуючи на пожертви громадян різного соціального та майнового статусу. Очевидно, саме з припинення кривотолків з цього приводу 25 січня 2012 р. О. Тягнибок в інтерв'ю інформаційній агенції Інтерфакс зазначив, що «зараз виборча кампанія нашої партії не фінансується, оскільки законом чітко визначені терміни початку виборів і, відповідно, початку проведення агітації» [19]. Провідник свободівців також повідомив, що в партії існує Економічна рада, яка була створена кілька років і яка забезпечує партійну внутрішню діяльність фінансовими і матеріальними ресурсами. При цьому О. Тягнибок уточнив, що процес збору коштів партією ведеться постійно, тобто – цілий рік, й на той час (на січень 2012 р.) «Свобода» перебуває у стані пошуку коштів на проведення виборів, і що незабаром партія почне процес публічного їх збору. «Ми використовуємо різні можливості наших прихильників, симпатиків, членів партії для того, щоб партія могла існувати і проводити свою роботу. Природно, виборча кампанія вимагає великих ресурсів, але ми працюємо над цим», – зазначив він і запевнив, що «як і завжди, партія «Свобода» оприлюднить всі джерела фінансування своєї виборчої кампанії» [19].

Тактика дій та агітаційні технології в регіонах

Слід відмітити, що регіональні партійні осередки «Свободи» протягом 2010–2012 рр. значно посилили свою активність і досягли певних успіхів у здобутті додаткових симпатиків. Щоправда, цьому сприяли й деякі побічні, незалежні від самої «Свободи» реалії політичної системи України, зокрема послаблення позицій та активності конкурентів з патріотичного табору («Батьківщини» та «Народної самооборони»), які сфокусували головні зусилля своїх активів на проблемі звільнення Ю. Тимошенко та Ю. Луценка, а отже значною мірою персоніфікували свою діяльність на людях, які практично були ізольовані від діяльної політики) та відсутності істотної конкуренції серед націоналістичних політсил.

Таке моє судження побічно підтвердив і керівник партійної прес-служби «Свободи» Ю. Сиротюк, який 17 жовтня 2011 р. в одному з коментарів заявив: «Ми зараз чомусь говоримо так, наче вже немає Блоку Юлії Тимошенко, ніби ця політсила – вже покійник. Юлю посадили і більше там нікого немає... Насправді ж, якщо засудження лідера БЮТу спричинить розчленування і самознищення цієї політсили, саме тоді і з'явиться це пусте місце» [4]. Хто має посісти це місце, за логікою свободівця, цілком зрозуміло – їхня політструктура, що й відверто було засвідчено наступним натяком: «Більшість тих, хто розчарувався у Тимошенко під час її урядової діяльності, уже не повернеться до неї, оскільки в Україні немає кріпосницького електорату, який намертво закріплений за тим же БЮТом» [4]. Тим паче, що «Батьківщині» ще потрібно буде довести, що вона не партія однієї людини й не «посиплеться» без Ю. Тимошенко.

Отже, особливої ваги закономірно набула боротьба за прихильність виборця в регіонах. При цьому ще під час з'їзду лідери «Свободи» прагли підтримати своїх однопартійців на місцях гучними заявами й конкретними вказівками домінантних напрямків роботи на місцях. Так, О. Тягнибок на зустрічі із журналістами 24 грудня 2011 р. заявив: «Маячня влади у намаганнях залякувати політиків і

суспільство вже доходить до найвищої межі. Очевидно, що влада намагається поселити страх не тільки у суспільстві, але і у своєму оточенні, щоб розуміли, що Янукович залізною рукою керує державою. Але це вже переходить у певне паяцтво, бо такий собі їжак, перепрошую, з голою задницею, хоче нас всіх налякати прокуратурою чи міліцією» [6]. В свою чергу, його радник з ідеологічних питань Ю. Михальчишин того ж дня висловив перед представниками преси впевнення, що 2012 р. стане роком переростання протесту в революцію, проте для досягнення такої мети свободівці мають: «Посилити роботу із залучення молоді до організації. Завдяки молоді ми зможемо витягнути те, що не вдається нам через брак коштів і відсутність доступу до мас-медіа. Тільки сформувавши потужні маршируючі колони молоді на наступні 8 місяців, ми можемо претендувати на отримання на виборах потрібного результату», а також «Йти у трудові колективи, навчальні заклади, в транспорт, на базар, там повинні бути наші листівки та наші агітатори, там чекають нас і нашого слова» [7].

Таким чином, мусили активізуватися місцеві партійні організації, робота яких, слід віддати належне, була досить активною задовго до офіційного початку передвиборчої кампанії.

Так, відмічу лише окремі з них, як от багатотисячне пікетування 27 квітня 2010 р. (спільно з іншими національно-патріотичними організаціями) Верховної Ради України проти Харківських угод про продовження терміну перебування Чорноморського флоту Росії на терені України; масові акції протесту проти легалізації так званого «Прапора перемоги» 9 травня 2010 р. у Львові, Тернополі, Івано-Франківську, Києві та інших містах тощо.

14 жовтня 2011 р. на свято Покрови (й день Українського козацтва та УПА) «Свобода» практично самостійно організувала багатотисячний мітинг і ходу від пам'ятника Т. Шевченку до Михайлівської площі у Києві. 25 листопада 2011 р. Вінницька міська організація ВО «Свобода» (голова – В. Базелюк) спільно із громадсько-політичними силами патріотичного спрямування Вінниці, що об'єднані в Громадському комітеті зі спорудження пам'ятника Тарасові Шевченку, провели пікетування сесії Вінницької

міської ради під гаслом: «Шевченку на Театральній – бути!» Свободівці спільно з об'єднанням «Український дім» та Вінницьким козацьким полком І. Богуна вимагали від Вінницького міськвиконкому та міського голови В. Гройсмана виконати законне рішення Вінницької міськради № 394 від 26.02.2004 р. «Про реконструкцію площі Театральної та встановлення пам'ятника Т. Г. Шевченку»; припинити втручання в проведення всеукраїнського конкурсу на проект пам'ятника Т. Шевченку; припинити спекуляції і маніпуляції думкою вінничан за допомогою запущеного міською владою так званого «громадського обговорення» [8].

Разом з тим, інколи на місцях і в місцевих радах траплялися випадки неузгоджених дій місцевих структур опозиційних партій, які, слід зауважити, не мали частого або ж поширеного характеру й досить швидко залагоджувалися регіональним керівництвом. Так, наприклад, у січні 2012 р. фракція ВО «Свобода» в Коломийській районній раді не взяла участь у голосуванні за політичну заяву, ініційовану депутатами від ВО «Батьківщина», з тієї причини, що внесення заяви здійснювалося безпосередньо на сесії без попереднього узгодження із фракцією ВО «Свобода». Відповідно, фракція здійснила демарш у знак протесту, що з нею не рахуються і партнери її ігнорують. Коментуючи ситуацію, що склалася, голова Івано-Франківської обласної організації ВО «Свобода» О. Сич (заяву було поширено прес-службою ВО «Свобода» 11 січня 2012 р.) назвав такий демарш своїх однопартійців помилковим, внаслідок чого було завдано шкоди іміджу партії, а сама заява не набрала необхідної кількості голосів. О. Сич запевнив, що винуватців, які допустили таку помилку, буде покарано, проте водночас «щоби наголосити, що ця колізія сталася через елементарну міжпартійну неузгодженість, слід навести приклад: зовсім недавно аналогічну заяву було ухвалено на сесії Коломийської міської ради, і фракція ВО «Свобода» її підтримала. Однак там це було здійснено за попереднім погодженням із фракцією» [14].

1 січня 2012 р. під егідою «Свободи» в Горлівці Донецької області (вперше у Донбасі) було проведено смолоскипну

ходу на честь дня народження С. Бандери. Влада не чинила заборон, що викликало обурення з боку комуністів [26]. 21 січня 2012 р. «Свобода» спільно з іншими опозиційними силами провела у Києві масові мітинги на честь дня Дня Соборності та Свободи. Коли ж у пресі з'явилися повідомлення про випадки оплати окремим учасникам протестів, О. Тягнибок, виступаючи 23 січня на каналі TVi, заявив, що його партія виступає категорично проти таких речей і підкреслив, що такі відомості аж ніяк не стосуються прихильників «Свободи», які завжди добровільно беруть участь у подібних акціях [16].

Водночас, з січня 2012 р. керівники «Свободи» розпочали активну піар-кампанію, в якій суспільству пропонується думка, що партія активно поширює свій вплив у Центрі та Сході України і саме ця частина країни, яка, як було прийнято вважати, є вогниною відповідно «Батьківщини» і Партії регіонів, стане головним донором голосів, що дадуть «Свободі» змогу впевнено потрапити до Верховної Ради. Так, 25 січня 2012 р. голова Київської міської організації партії А. Ілленко заявив, що найбільше виборців, які на найближчих виборах уперше проголосують за ВО «Свобода» – в центральних областях України. «По Галичині, – зазначив політик, – ми вже маємо 25–30 % підтримки, тому говорити про якийсь стрибок нема передумов, а от центральні області дадуть нам у 3–4 рази більше голосів, ніж давали досі» і на підтвердження своїх слів навів приклад, що, мовляв, на додаткових виборах у Кіровограді (22 січня 2012 р.) свободівський кандидат у мери міста В. Пасіка набрав 15 %, що всемеро перевищило результат цієї політичної сили відносно минулого народного волевиявлення [21].

Виконуючи означені плани, 10 лютого 2012 р. лідер «Свободи» О. Тягнибок відвідав Донецьк. Він відвідав Донбас не лише, аби показати, що його партія розпочала похід на Схід, але й представити нового керівника виборчого штабу «Свободи» в Донецькій області – заступника голови Київської міської парторганізації Ю. Ноєвого. Голова виборчого штабу отримав завдання створити в усіх районах області та в м. Донецьку передвиборчі штаби,

забезпечити координацію роботи організації й підготуватися до виборів.

Сам лідер «Свободи» зазначив, що прибув у Донбас не в рамках передвиборчого туру, а задля зустрічі з партійними активістами та вивчення становища напередодні виборів. На запитання ж місцевих журналістів, скільки відсотків голосів виборців «Свобода» планує набрати у Донецькій області, лідер націоналістів виявився на перших порах більш стриманий у своїх розрахунках, аніж його підлеглі по партійній лінії. Тим не менш, згодом О. Тягнибок таки сказав, що його політсила усвідомлює, «що невеликий відсоток в Донецькій області рівноцінний великому відсоткові у західних областях. Населення Донецької області досить велике, і якщо ми [«Свобода»] ефективно спрацюємо, то результат у східних областях й, зокрема, у Донецькій області може дорівнювати результатів у деяких центральних областях, або навіть у західних» [29]. Не більше не менше... Й додав, що вважає, що «Свобода» у цьому регіоні має 5–8 % й «на таку цифру ми можемо розраховувати навіть з урахуванням крадіжки голосів» і при цьому партія не мінятиме передвиборні гасла і риторику у східних та західних областях [29; 30].

«Різниця між Сходом і Заходом тільки в тому, що там була окупація однієї держави, а тут – інша окупація, – сказав голова «Свободи». – А проблеми, про які я чую, зустрічаючись з людьми в Донбасі і у Львові, одні й ті ж: соціальна несправедливість, бандитська влада, приниження національної гідності. Ми можемо подобатися чи ні, але ми завжди однакові – і не будемо лукавити в Донецькій області. Наприклад, не станемо переходити на російську мову агітації, ми не будемо мінятися. Адже в тому і проблема, що перед виборами лідери партій говорять одне, а в парламенті інше. Ми не будемо мінятися», – наголосив голова ВО «Свободи» [30].

Наступного дня, 11 лютого 2012 р., О. Тягнибок вже перебував у Дніпропетровську, де заявив, що парламентські вибори 2012 р. будуть «визначальними для України як в плані внутрішнього, так і зовнішнього розвитку», а шанси ВО «Свобода» здобути голоси виборців на Сході України

оцінив як «реальні» [31]. Що ж до саме цього регіону, то О. Тягнибок зазначив: «Зокрема, ми сприймаємо Дніпропетровську область як регіон, який дасть нам левову частку голосів. Ми відчуваємо, що Дніпропетровщина може стати націоналістичної базою на Південному Сході України» [31], що загалом відповідає дійсності (націоналістичні настрої на Дніпропетровщині дійсно зростають, надто – серед молоді й людей середнього віку; інші, хоч і дрібніші, партії не ведуть у цьому регіоні активну роботу, а відтак прихильність зазначених виборців цілком здатна повернутися до «Свободи» хоча б і через відсутність іншої альтернативи).

Слід відзначити, що до зали, в якій мав виступати О. Тягнибок, він, до речі, зайшов разом з усіма гостями, без охорони й із зали спостерігав за виступом хлопця, що співав на сцені під гітару. Почав свій виступ лідер «Свободи» з доповіді про кількість депутатів-однопартійців у місцевих радах, згадав фальсифікації на місцевих виборах 2010 р., про корумпованість судів, про те, що вони підконтрольні бандитському режиму (при цьому, коли він назвав режим бандитським, зала вибухнула оплесками). Далі мова йшла про продаж землі (обіцяв не відмінити мораторій на продаж земель і прийняти Закон про землю, яким буде заборонено відчуження землі на користь іноземців), згадувалося про призначення росіян-КДБістів на посади силовиків в Україні, а також про те, що ключові економічні посади займають друзі «сім'ї» В. Януковича, згадувалося й Росія (в контексті сиру та газу), про альтернативну енергетику та про деверсифікацію поставок вуглеродів (про можливість поставок вуглеродів з Перської затоки танкерами в обмін на карбамід (добрива), про проблеми села (назвав трагедією села панування п'янства і безробіття) тощо [32].

Зі свого боку влада чим ближче до виборів намагалася тримати «під ковпаком» політичний процес в Україні, в тому числі доволі специфічними методами. Так, наприклад, у своєму блозі член Політради ВО «Свобода» й водночас голова її Сумської обласної організації І. Мірошниченко 28 січня 2012 р. оприлюднив відомості, які назвав

«колоритом «єжовщини» 1937 р. на Сумщині. Йшлося про керівника Лебединської районної організації ВО «Свобода» В. Бистренко, до якого надвечір 26 січня завітав такий собі В. Осокін, який, відрекомендувавшись заступником начальника управління СБУ в Сумській області, випитував у активіста-свободівця інформацію про І. Мірошниченка й схилив самого В. Бистренка до співпраці, намагаючись переконати останнього в тому, що займатися політикою і бути націоналістом не варто та може бути небезпечно тощо [17]. Зі свого боку прес-служба ВО «Свобода», повідомляючи про цей інцидент, заявила, що такі дії необхідні Президентові В. Януковичу і Партії регіонів для жорсткої боротьби з реальними претендентами на перемогу на виборах до Верховної Ради України по мажоритарних округах [20]. Тобто – із представниками «Свободи».

Тим часом, 1 лютого 2012 р. лідери львівських обласних осередків політичних партій ВО «Батьківщина», ВО «Свобода» та «Фронт змін» підписали угоду про спільні дії об'єднаної опозиції на Львівщині. Документ було підписано на основі угоди, яку 22 січня в Києві підписали лідери опозиційних партій, учасників Комітету опору диктатурі. При цьому дрібніших політичних партій на підписання угоди не запрошували [24].

Попри такі угоди, що в перспективі були розраховані на виборчу осінь 2012 р., поточні довибори до місцевих органів влади показали, що в регіонах партійним осередкам «Свободи» домовитися й дійти компромісу з іншими опозиційними парторганізаціями не завжди вдавалося. І її кандидати програвали виборчі перегони. Так, наприклад, сталося у 41-му виборчому окрузі (Красноармійський район Житомирської обл.), де на довиборах депутата облради 12 лютого 2012 р. переміг із 42,57 % голосів виборців кандидат від об'єднаної опозиції («Фронт Змін», «Батьківщина», Українська платформа «Собор»), а кандидат ВО «Свободи» із 9,28 % голосами виборців посів лише третє місце, пропустивши поперед себе кандидата від провладної Партії регіонів, що здобув 35,05 % голосів [38].

Втім, то був лише епізод, який проте наглядно показав опозиції, що її сила в єдності. Висновки було зроблено.

Так, наприклад, 9 лютого 2012 р. угоду про співпрацю підписали голови волинських обласних організацій «Батьківщини», «Свободи» та «Фронту Змін», 10 лютого 2012 р. – в Чернігові представники ВО «Батьківщина», ВО «Свобода» та «Фронт Змін» підписали угоду про спільні дії об'єднаної опозиції. Того ж дня у Дніпропетровську керівники обласних організацій п'яти опозиційних партій – «Батьківщини», «Нашої України», «Фронту змін», «Свободи» та «УДАРУ» – уклали угоду про координацію дій під час підготовки і проведення чесних виборів до Верховної Ради України в жовтні 2012 року. 12 лютого 2012 р. близько 700 депутатів місцевих рад і представників партій «Батьківщина», ВО «Свобода» та «Фронт Змін» взяли участь у спільних зборах, що відбулись у Львівській філармонії, де одноголосно було прийнято заяву, в якій учасники зборів активу і депутатів місцевих рад Львівської області від цих партій підтримали підписання Угоди про спільні дії об'єднаної опозиції 22 січня на Софійському майдані у Києві та Угоди про координацію дій трьох обласних організацій партій, укладеної 1 лютого у Львові [43]. 13 лютого 2012 р. Черкаські обласні організації партій «Батьківщина», «Фронт Змін» і «Свобода» також уклали угоду про спільні дії на парламентських виборах 2012 р. [39]. Подібні угоди було підписано й іншими регіональними представниками опозиційних партій.

Слід згадати також, що «Свобода» мала у 2011–2012 рр. більшість і керівні посади в обласних радах народних депутатів, зокрема: Тернопільській (голова – О. Кайда), Івано-Франківській (голова – О. Сич), Львівській (перший заступник голови – П. Колодій), а також посади міських голів Тернополя (С. Надал), секретаря Львівської та Івано-Франківської міськрад (В. Павлюк, Р. Марцінків) тощо. Зауважу при цьому, що ці посадовці-свободівці з трьох областей регулярно висловлюють свою, незгодну із провладною, позицію не лише безпосередньо у своїх областях, але й на кожній Раді регіонів при Президентові України, зокрема виступали проти запровадження так званого «ринку землі», ініціювавши на сесіях ухвалення звернень до Президента та Верховної Ради України [9].

Ставлення ВО «Свобода» до діючої влади в Україні

Партійну позицію щодо питання ринку землі сам О. Тягнибок виклав у своєму блозі 23 грудня 2011 р., не забувши при цьому звинуватити у бездіяльності парламентську опозицію намаганням пропрезидентської більшості у Верховній Раді узаконити продаж землі, коли 9 грудня 2011 р. «прорегіональна» більшість разом із «тушками» у першому читанні ухвалила законопроект «Про ринок земель». Як відомо, 20 грудня 2011 р. Верховна Рада під тиском громадськості була змушена продовжити мораторій на торгівлю землею сільськогосподарського призначення до 1 січня 2013 р. Зазначивши, «ясно як білий день: якби панівний антиукраїнський режим наважився наділити собі право торгувати землею, то він продавав би Україну вроздріб уже сьогодні», О. Тягнибок повідомив, що ВО «Свобода» запропонувало ухвалити на всенародному референдумі закон про заборону торгівлі землею. З цією метою по всій країні відбулися збори громадян задля реєстрації ініціативних груп для проведення цього референдуму. Проте влада, в особі ЦВК, зробила все можливе, аби під різними надуманими приводами відхилити таку ініціативи громад. Як наслідок, «Свобода» розпочала другий етап з ініціювання Всеукраїнського референдуму щодо ухвалення розробленого самою партією Закону України «Про заборону торгівлі землею сільськогосподарського призначення» й з вересня 2011 р. взялася за формування ініціативних груп. Водночас кожного разу, коли Верховна Рада виносила це питання у порядок денний, свободівці пікетували парламент і місцеві адміністрації. Було проведено десятки масових протестних заходів. При цьому О. Тягнибок висловив надію, «що новий парламент зупинить цей, задуманий антиукраїнськими олігархічними кланами, дерибан», а «Свобода» із свого боку «й далі робитиме все можливе, аби референдум із заборони торгівлі землею сільськогосподарського призначення все ж відбувся» [10].

У грудні 2011 р. аналітична служба ВО «Свобода» виступила також і з різкою критикою щодо процедури ухвалення

Верховною Радою бюджету на 2012 р. та окремих його статей, зазначаючи що за вказівкою з Адміністрації Президента, народні депутати порушили Конституцію України, Бюджетний кодекс України та Регламент Верховної Ради України і ухвалили бюджет із порушенням спеціальної процедури розгляду проекту бюджету. При цьому, як відомо, урядовці відразу ж заявили, що вже за 2 місяці бюджет буде переглянутий – внесуть зміни відповідно до нової, як очікувалося, ціни на газ, а також обіцяли віднайти кошти, що дозволили би профінансувати національні проекти у повному обсязі (1,4 млрд грн). Таким чином, в режимі ручного керування режимом В. Януковича було закладено становище, що пільги та надбавки незахищеним верствам населення (а саме: чорнобильцям, сім'ям і дітям загиблих ліквідаторів аварії, працівникам у медичній галузі та сфери культури, спеціалістам із захисту рослин, які живуть у сільській місцевості, учасникам бойових дій, учасникам війни, інвалідам війни, а також членам їхніх родин, ветеранам праці та особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, працівникам шахт і гірничих підприємств, дітям війни, колишнім неповнолітнім в'язням концтаборів, працівникам державної пожежної охорони) їхні пільги та надбавки будуть виплачуватися лише, виходячи з наявних фінансових ресурсів Державного бюджету України та бюджету Пенсійного фонду України. Враховуючи ж той факт, як зазначав О. Тягнибок у своєму блозі, що Державний бюджет «тріщить по швах», то наряд чи ці верстви населення отримають допомогу від держави, додаючи, що «й надіятися на нашу «безкоштовну» медицину цим людям не слід, адже на неї витрати скорочуються майже на 2 млрд грн» [11].

Аналітична служба «Свободи» також звернула увагу й на зростання державного боргу України. Так, наприклад, нею вказується, що на 31 грудня 2012 р. було встановлено граничний обсяг державного боргу в сумі 415 326 338,2 тис. грн, що на 39 682 936,3 тис. грн більше, ніж 2011 р., а це означає збільшення боргової ями. Між тим, сума витрат на обслуговування державного боргу в 2012 р. становить 95,5 млрд грн, з них 42,3 – за зовнішнім боргом. Обсяг

платежів («відсотки») з обслуговування державного боргу становить 29,6 млрд грн. «Свобода» також висловила занепокоєння з суми надходжень від приватизації державного майна – 10 000 000,00 тис. грн, яку влада розраховує для покриття дефіциту державного бюджету. «Враховуючи те, що найбільшими активами держави залишилася українська земля (на продаж якої наклали поки що мораторій) та природні монополії, – як небезпідставно висловлював своє занепокоєння О. Тягнибок, – можна вже стверджувати про той факт, що ці активи будуть активно роздаватися олігархам, для підтримання існування (саме, існування, а не розвитку) держави» [11]. Крім того, влада також ввела людей в оману, встановивши дефіцит бюджету в 25 129 484,1 тис. грн., проте, зауважують свободівські аналітики, в цю цифру не входить сума випуску облігацій внутрішньої державної позики у розмірі 12 000 000,00 тис. грн, якою влада планує покрити збитки НАК «Нафтогаз України». А відтак, сумарний дефіцит державного бюджету України насправді становитиме 37 129 484,1 тис. грн, що ще більше, ніж 2011 р. Не можна не відзначити й того, як слушно вказав у своєму блозі О. Тягнибок, що влада розраховує отримати збільшення податкових надходжень на 30 604 728,3 тис. грн, а «враховуючи той факт, що влада не поспішає закривати офшори для олігархів і створює сприятливий податковий режим для своїх утримувачів, цей тягар у вигляді сплати податків ляже на знекровлений малий і середній бізнес» [11].

Різкої критики зазнали й обсяги фінансування МВС, СБУ та ГПУ, яке збільшилося майже на 2 млрд грн у порівнянні з 2011 р. (при цьому бюджет МВС та ГПУ сумарно перевищив бюджет Міністерства оборони України), що, на думку партії, спрямовано на посилення репресивного апарату в державі. Нереальними було названо й макроекономічні прогнози, закладені урядом на 2012 р., а звідси й свідоме заниження рівня передбачуваної інфляції у 7,9 % тоді, як світові експерти оптимістичним варіантом назвали 9,4 %. Так само неправдивими було названо обсяг доходів бюджету у 2012 р., які уряд обчислив в 332,8 млрд грн, розраховуючи на зростання ВВП до 3,9 %, тоді як експерти

прогнозують його на рівні 2,5 %. Виходячи з вищевказаного, ВО «Свобода» вважає, що «такі маніпуляції можуть закінчитися або друком грошей, або подальшим збільшенням зовнішнього боргу, або банальним невиконанням бюджету. Складається враження, що Уряд не надто й хвилюється про реалістичність бюджету, а просто розраховує керувати економікою у «ручному режимі» [11].

Підсумовуючи висновки партійної аналітичної служби, О. Тягнибок зробив висновок, що проект держбюджету-2012 «продовжує традицію утримання місцевого самоврядування на «прив'язі», адже 78 % доходів сконцентруються в центральному бюджеті, і лише 22 % будуть підконтрольними місцевим органам влади. Така політика знов змушуватиме міських голів звертатися до Києва по гроші з центрального бюджету для фінансування вирішення проблем на місцях. «Вочевидь, таким нехитрим способом, – зазначав провідник «Свободи», – намагатимуться тримати місцевих керівників на надійному мотузку – зрозуміло ж, що дотації вище мінімального рівня даватимуть лише лояльним до влади. Особливо, зважаючи на майбутні вибори. І це при тому, що, по видатках із загальної суми в 461,7 млрд грн з держбюджету фінансується 268,6 млрд грн (58,23 %), інші суми лягають тягарем на місцеві бюджети» [11]. Таким чином, О. Тягнибок доводить, що «режим Януковича, грабуючи український народ і неймовірно збагачуючись, затвердив бюджет мародерів, який пропагує життя у кредит, зміцнення поліцейської держави в Україні та веде Україну до економічної та соціальної кризи» [11].

«Свободу» обурило й юридичний бік рішення Конституційного Суду України від 26 грудня 2011 р., яким було визнано конституційним п. 4 прикінцевих положень Закону «Про державний бюджет України на 2011 р.», що надав уряду право встановлювати розмір соціальних виплат чорнобильцям, дітям війни, особам, звільненим з військової служби, та іншим. Нагадаю, що Конституційний Суд визначив, що Кабінет Міністрів може змінювати розмір соціальних виплат у відповідності з фінансовими можливостями держави. О. Тягнибок пошив з цього приводу заяву, в якій, зокрема, зазначалося, що «зазначене

рішення суперечить ст. 22 Конституції України, в якій зазначено, що «при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту й обсягу існуючих прав і свобод». Саме на цю статтю Конституції робили посилання як урядовці, так і народні депутати, коли вносили зміни до Закону «Про пенсійне забезпечення», яким встановили, що з 1 жовтня 2011 р. розмір максимальної пенсії не може перевищувати розмір мінімальної більше, ніж у десять разів. При цьому вони залишили недоторканими розміри чиновницьких пенсій, які було призначено до 1 жовтня 2011 р., посилаючись на ст. 22, котра забороняє «звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод». Але, як бачимо, стаття 22 Конституції діє лише для «обраних».

Звернімо увагу на те, – наголосив О. Тягнибок у своєму блозі 31 грудня 2011 р., – що Конституційний Суд, ухвалюючи рішення від 26 грудня 2011 р., вступив у протиріччя зі своїм же рішенням від 22 травня 2008 р. (№ 10-рп/2008, п. 5.4.), у якому зазначено: «Конституція України не надає закону про Держбюджет вищої юридичної сили стосовно інших законів. Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що законом про Держбюджет не можна вносити зміни до інших законів, зупиняти їх дію чи скасовувати їх, оскільки з об'єктивних причин це створює протиріччя у законодавстві, і як наслідок – скасування та обмеження прав і свобод людини і громадянина. У разі необхідності зупинення дії законів, внесення до них змін і доповнень, визнання їх нечинними мають використовуватися окремі закони». Проте режим Януковича розуміє: для того щоб окремим законом зменшити розмір соціальних виплат, потрібно скасувати ст. 22 Конституції. А для цього недостатньо навіть двох третин голосів ручного парламенту. Для цього необхідно скасувати саму Конституцію, ст. 157 якої забороняє вносити зміни, що скасовують або обмежують права і свободи людини і громадянина. Тому влада мародерів вдалася до примітивного шахрайства з елементами клоунади» [12].

22 січня 2012 р. О. Тягнибок, виступаючи після підписання опозиційними силами загальної декларації про

спільні дії, спрямовані на повалення режиму Януковича, заявив своє ставлення до існуючої влади: «Чи будемо ми спроможні виконати свою місію в цей час, коли в українському суспільстві зростає відчуття загрози, що постає перед нацією і державою, перед кожною людиною у вигляді бездушного диктату кривавої кримінальної олігархії?»

Україноненависництво як прояв совкового реваншу штовхає режим на політичні репресії, економічну експлуатацію, соціальне гноблення та духовне мародерство.

Щоденна боротьба за виживання пробуджує генетичну пам'ять та інстинкт самозбереження. Це надихає нові й нові тисячі українців на спротив антиукраїнському антинародному режиму.

Але в масштабному протистоянні узурпаторів влади та народу вирішальну роль має відіграти не тільки масовість, а якість опору. Прийшов час зробити докорінні зміни в політичній, соціальній та економічній системі.

Перш за все, треба повернути віру людей. Це можна зробити, відкрито оголосивши План порятунку України. Не зважаючи на різні ідеології та програми, об'єднані опозиційні сили мусять виробити такий план. Без нього будь-яке об'єднання в очах суспільства буде виглядати пустопорожніми деклараціями та круговою порукою політиків заради отримання депутатських мандатів. Єднати мають гордість, спільні здобутки, а не поділ місць у парламенті!

Не зміна облич при владі – а системні заходи з повалення режиму Януковича, припинення грабунку України і недопущення реваншу [37].

Тим часом 25 січня президент В. Янукович затвердив концепцію Конституційної асамблеї, яка мала підготувати нову редакцію Основного закону. У відповідь, 30 січня КОД (а отже й ВО «Свобода») прийняв рішення не брати участі в роботі Конституційної асамблеї. Позицію «Свободи» прокоментував О. Тягнибок, який заявив з цього приводу, що режим Януковича, розпочавши черговий етап конституційних махінацій, планує поновити шосту статтю радянської конституції про «керівну і спрямовуючу роль Партії регіонів і «донецьких» як її авангарду» [27]. Він також вважає, що, з точки зору Конституції, легітимність

так званої «Конституційної Асамблеї» є сумнівною, оскільки президент має право видати указ про створення відповідного органу, однак не може самостійно призначити її склад. «Одноосібне призначення складу, – наголосив лідер «Свободи», – це черговий крок до узурпації влади. А замах на узурпацію влади – це кримінальний злочин. Ст. 5 Конституції України чітко зазначає, що «право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить Виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами. Ніхто не може узурпувати державну владу» [27].

При цьому, як повідомляв «Український тиждень», О. Тягнибок відмітив, що лише громадяни мають право обирати членів Конституційної Асамблеї, а також вказав на те, що законодавчо мало би бути передбачено, що члени Конституційної Асамблеї не можуть претендувати на виборні та виконавчі посади впродовж наступних 10 років, щоб ні в кого не було спокуси «писати Конституцію під себе». Лідер «Свободи» припустив, що «обрана народом Конституційна Асамблея могла би стати до роботи лише після того, як основні концептуальні конституційні положення було затверджено на загальнонаціональному референдумі. Саме нація має визначити форму державного правління (президентська чи парламентська); повноваження гілок влади, принципи їх виборності та відповідальності, питання власності, землі, надр, стратегічних підприємств і природних монополій; розподіл прибутків виробництва (участь колективу в розподілі прибутків); соціальних гарантій (охорона здоров'я, освіта – платні чи безкоштовні); порядок формування армії; питання захисту навколишнього середовища». Саме таких умов Конституційна Асамблея могла би в подальшому напрацювати цілісний текст Конституції, який можна було би винести на референдум. Втім, О. Тягнибок одразу ж зауважив, що за існуючої влади втілити такий задум у життя неможливо [27].

Водночас він нагадав, що Партія регіонів у 2004 р. активно підтримувала зміни до Конституції та перетворення України у парламентсько-президентську республіку, а цойно прийшли до влади – незаконно «реанімували»

Конституцію 1996 р. з президентсько-парламентською формою. «Ні першої, ні другої Конституції режим Януковича не дотримувався. Тому перед тим, як говорити про гіпотетичні конституційні зміни, – зауважив О. Тягнибок, – слід навчитися дотримуватись Конституції чинної. Також потрібно брати до уваги «особливість мови» режиму Януковича – коли, як у «1984» Орвела, говорять одне, а роблять зовсім інше. Кажуть про соціальні гарантії – значить грабуватимуть, людям потрібно тримати кишені; говорять про національні інтереси – чекай нових зрадницьких Харківських угод» [27]. Відтак очільник «Свободи» переконаний, що насправді «конституційні махінації потрібні чинному режиму лише для повної узурпації влади» [27].

Однією з ознак такої узурпації О. Тягнибок вважає й закриття популярного файлообмінника «Ех. ua», а тепер же, на його думку, висловлену в прямому ефірі програми «Шустер LIVE» 5 лютого 2012 р., важливо, щоб «сотні тисяч громадян», які здійснили опір владі, сидючи за своїми комп'ютерами, вийшли на вулиці й здійснили реальну революцію і тоді влада впаде.

12–13 лютого 2012 р., перебуваючи у Кременчуці Полтавської обл., лідер «Свободи» вперше заявив, що побоюється арешту, але, разом з тим, впевнений, що для нього таких приводів як для Ю. Тимошенко, Ю. Луценка та інших у «діючого донецького клана» нема. Й одразу ж войовничо пояснив, що він не був при владі, та й взагалі, його краще не зачіпати, позаяк то буде лише мінус для влади, адже суспільство не зрозуміє такого кроку й це лише підігріє градус до революційної ситуації, що визріває в країні [33; 34; 36]. Він також висловив міркування, що влада до парламентських виборів восени 2012 р. не випустить з в'язниці Ю. Тимошенко, а навпаки готується до протистояння, а Президент В. Янукович буде «поліцейську державу» [33; 34; 36]. О. Тягнибок також висловив глибоке переконання в тому, що об'єднана опозиція впевнено переможе у 115 мажоритарних округах, куди буде висунуто єдиних кандидатів, і за 50–70 округів ще побореться. При цьому він підкреслив, якщо внести зміни до Конституції й таким чином обрати Президента у Верховній Раді,

Партії регіонів необхідно буде здобути 300 голосів народних депутатів, проте такого не станеться, бо цього не допустить народ і віддасть свої голоси за опозицію [35].

19 лютого 2012 р. стало відомо, що міністр освіти та науки Д. Табачник затвердив нові учебні плани для середньої школи. Згідно з новим учебним планом, кількість уроків з української мови скорочується до двох на тиждень, кількість годин на вивчення української літератури також зменшується. Крім того, історія України взагалі вилучена з розкладу занять. Реакція ВО «Свобода» була миттєвою. Того ж дня її лідер О. Тягнибок заявив, що «За таку програму Табачника треба було б розстріляти. Це вже є таке знущання над українською нацією, така демонстрація зневаги, приниження українців у своїй країні, що я думаю, що терпіти далі просто не можна» [40]. При цьому він дав й оцінку рівню соціально-політичної напруги в країні, зазначивши, що затвердження такої антиукраїнської освітньої програми стане каталізатором для масових протестних акцій й, водночас, визнав, що в Україні «ще не визріла революційна ситуація. Люди незадоволені, але поки що не готові виходити на вулицю й захищати свої права, зокрема й у царині мови, освіти, культури, не говорячи вже про економічні та соціальні. Але це буде дуже серйозний поштовх, якщо не привід для майбутніх масових акцій протесту» [40].

Разом з тим, попри критику режиму В. Януковича, в інтернеті та серед політичних опонентів «Свободи» поширюється думка, що насправді активна діяльність цієї партії вигідна й, відповідно, сприяється владою. Так, наприклад, лідер комуністів Донецька народний депутат України Кравченко висловив обурення з того, що влада допустила смолоскипну ходу на честь дня народження С. Бандери, що вперше у Донбасі відбулася під егідою «Свободи» 1 січня 2012 р. в Горлівці Донецької області [26]. А блогер і правозахисник О. Володарський, реагуючи на затримку міліцією 29 січня 2012 р. поблизу метро «Арсенальна» в Києві групи активістів лівого антифашистського руху, яким правоохоронні органи інкримінували «дрібне хуліганство» за спробу нападу на смолоскипну ходу близько

500 українців у пам'ять загиблих героїв Крут, яке проводилося під патронатом «Свободи», заявив, що існування цієї партії вигідне в першу чергу владі, позаяк існування «неонацистів» дозволяє їй посилювати репресивний апарат. На думку О. Володарського, ВО «Свобода» «дійсно має усі ознаки класичної неонацистської партії», яка сповідує «ксенофобію, заперечення основних прав і свобод людини, поділ людей за етнічною ознакою» [22].

Про те, що ВО «Свобода» є маріонеткою в руках Партії регіонів, і до того ж далекою від ідеї українського націоналізму, заявив 2 лютого 2012 р. в ефірі телепрограми «Совещание с Натальей Переваловой» і її колишній голова Луганської партійної організації Д. Снегирьов. Він, зокрема, вважає цю партію не націоналістичною, а штучною, що підтримується владою з метою розколу опозиції. Ось деякі аргументи, які наводив Д. Снегирьов: по-перше, він нагадав, що саме свободівці зривали мітинг під Верховною Радою, що був спрямований проти ратифікації «Харківських угод» в квітні 2010 р. (саме тоді опозиція влаштувала «димову завісу» у сесійній залі); по-друге, у 2008 р. під час війни в Південній Осетії «Свобода», що заявляла про свою антикремлівську позицію, так і не наважилася засудити дії Росії на Кавказі і саме Д. Снегирьов самостійно (від імені Луганської обласної парторганізації) зробив це, за що й отримав догану від керівництва «Свободи». Тоді ж «Свобода» відбула зустріч із «Слов'янським союзом» (голова – Д. Дьомушкін), який заперечує існування українського народу. Водночас Д. Снегирьов категорично заперечує визначення «Свободи» як фашистської партії. Разом з цим колишній лідер Луганської «Свободи» повідомив, що прийом у члени партії етнічних росіян чи євреїв відбувається виключно на рівні Політради. Слід, проте, наголосити, що Д. Снегирьов зауважив, що переважна частина рядових членів партії є справжніми прихильниками ідеології націоналізму, тоді як верхівка «Свободи» перебуває під контролем влади (сам же О. Тягнибок «грає» націоналіста). Причиною ж зростання популярності «Свободи» Д. Снегирьов небезпідставно вбачає у провалі так званих «помаранчевих», а також вчасний вимушений відхід О. Тягнибока від

В. Ющенко, який 2004 р. виставив того з фракції «Наша Україна» через тягнибоківську промову, в тому числі й про «жидів», на горі Яворина [28].

Натомість інший учасник згаданої телепередачі, депутат Одеської міської ради й політоглядач О. Васильєв, вважає «Свободу» однією з двох справжніх партій, що існують в Україні (інша, як не складно здогадатися – Партія регіонів). «Вони [регіонали] зробили те, чого в СНД більше не зробив ніхто. Це люди, котрі досягли довіри, за них проголосували і вони створили політичну структуру, – зазначив О. Васильєв. – Інша партія – це «Свобода». Це точно така ж структура, котра зростала знизу, яка послідовно досягає політичних цілей і в більшій мірі, ніж регіонали, ідеологічна» [28]. Крім цього, однією з переваг «Свободи» політоглядач вбачає в наявності у партії «піхоти», що готова брати участь у протистоянні з правоохоронними органами. О. Васильєв також зауважив, що за будь-якого розвитку подій, становище «Свободи» поміж усіх опозиційних партій є найвигіднішим [28].

*Позиція ВО «Свобода» та її ідеологічний
спектр у стосунках із партнерами
по опозиційній коаліції (КОДу)*

До офіційного старту передвиборчих перегонів 2012 р., а отже й до оприлюднення відповідної партійної програми на виборах до Верховної Ради України, аналізувати виборчу ідеологію ВО «Свобода», звісно ж, не доводиться. Проте вже у зимовий політичний сезон 2011–2012 рр. виразно простежувалася конкретна позиція «Свободи», зокрема й в ідеологічному спектрі, щодо основних передвиборчих посилів до виборців та ідеологічних засад, які партія чітко заявила й в рамках опозиційної коаліції – Комітету опору диктатурі (КОДу). Ще 24 грудня 2011 р. на II етапі XXIII з'їзду ВО «Свобода», що відбувся у Києві, голова ВО «Свобода» О. Тягнибок заявив, що опозиція мала б визначитися не лише з планом перемоги на виборах, але, передусім, з діями після приходу до влади, «щоби не сталося так, як було після перемоги помаранчевих сил 2007 р.» [2]. «Ми

повинні мати пакет першочергових законодавчих ініціатив, які буде ухвалено в наступному парламенті. На нашу думку, – зазначив він, – одними із першочергових мають стати закон про люстрацію та закон про заборону торгівлі землею, що має бути ухвалений на референдумі – закони, що забезпечать національну, соціальну й економічну справедливість. Саме ця стратегія протирежимної боротьби й ідеологічні засади мають бути головним предметом обговорення Комітету опору диктатурі. Інші речі – формула приходу до парламенту, узгодження спільних кандидатів на мажоритарних округах – є тактичними питаннями. На разі ми підтримуємо обговорену на КОДі тактику походу на вибори трьома ідеологічними колонами: соціал-демократичною «Батьківщиною», ліберальним «Фронтом Змін» та націоналістичною «Свободою» [2]. Чисельна націоналістична фракція у наступному парламенті, – наголосив лідер «Свободи», – це ще один інструмент у боротьбі «за права нашої Нації та за Велику Україну» [2].

Водночас, усвідомлюючи потребу у спільному поході опозиції на виборах до Верховної Ради, в грудні 2011 р. «Свобода» відхилила пропозицію Ю. Тимошенко скласти єдиний партійний список, небезпідставно зауважуючи, буде досить складно об'єднати в одну політичну силу абсолютно різні ідеологічно політичні організації.

Згодом, на брифінгу (під час II етапу XXIII з'їзду партії, 24 грудня 2011 р.) голова ВО «Свобода», коментуючи лист колишнього прем'єр-міністра, лідера партії ВО «Батьківщина» Ю. Тимошенко із закликом до опозиціонерів сформуванню єдиний список на вибори до Верховної Ради України у 2012 р., висловив сумнів щодо чи то можливості, чи то доцільності подібного кроку. «Я не знаю, чи реально взагалі на сьогодні говорити про створення єдиного списку на базі однієї нейтральної партії. Але це питання ми будемо обговорювати на засіданні «Комітету опору диктатурі», – заявив він, додаючи, що першочерговим на даному етапі для опозиційних сил мусить стати узгодження ідеологічної платформи майбутньої парламентської більшості, а «всі такі технічні питання, як висунення єдиних кандидатів у мажоритарних округах, як

ми технічно будемо проводити виборчу кампанію, – це важливо, але я думаю, що поки не час для цього» [5].

І дійсно, відповідно до української як законодавчої, так і політичної дійсності, пропозиція єдиного партійного списку виглядає або як піар, або ж як утопія. Адже жодна велика і потужна партія не погодилася б вступити до списку іншої (тобто й під її назвою), а створювати де-юре єдину партію, яка б задовольнила різні політичні ідеології, світоглядні погляди та й партократичні структури вимагало би неабиякого часу та зусиль і не факт, що ця акція завершилася б успішно. Крім того, навіть на рівні попереднього (гіпотетичного) розгляду такого варіанту, «Свобода», вже априорі виявила недовіру до своїх номінальних союзників по опозиції й, побічно, висловила натяк на ненадійність місцевих осередків, скажімо, ВО «Батьківщина».

Так, наприклад, член київського міського комітету ВО «Свобода» й відповідальний за зв'язки з громадськістю О. Аронець у своєму блозі 14 січня 2012 р. написав, що навіть коли б єдиний список було б складено, «що робити тоді, коли буде ситуація, як на місцевих виборах, де деякі місцеві осередки БЮТу контролювали тушки партії регіонів і виставили своїх людей, або в останній момент зняли список з виборів... Крім цього, виборець «Свободи» не проголосує за цей список, оскільки там є бютівці й інші нацдеми, а виборець «Фронту Змін» не проголосує за «Свободу», адже йому не подобається націоналістична ідеологія тощо» [15]. При цьому він прямо заявив у бік дрібних партій, що важливим є те, аби вони усвідомили, що в них не повинно бути жодних амбіцій, бо такі амбіції лише шкодять загальній справі. Найбільше, на що вони можуть розраховувати, це мажоритарний округ для 1–2 представників від партії (тобто – для лідерів таких партій, як впливає з підтексту заяви та реалій вітчизняної партійно-політичної традиції). Попри удаваний практичний підхід у такій безапеляційній заяві, у ній є цілком реальний цинізм й ознаки політичного диктату та безпам'ятства (адже член «Свободи», очевидно, забув, що його політсила теж починала як дрібна й непарламентська партія, яка

натомість не відмовлялася через це, а тим паче за вказівкою діячів з інших партій, від спроб потрапити до Верховної Ради України).

Зі свого боку лідер «Свободи» ще 25 грудня 2011 р. у коментарі журналістові «Газети по-українськи», вказав, що «Свобода» виступає за інтеграційні процеси в лавах опозиції. «Координувати дії – це цілком можливо і реально, і це питання ми будемо обговорювати», – запевнив О. Тягнибок [13]. Проте чи не одразу ж додав, що пропонує найчисельнішим партіям іти на вибори окремо – трьома колонами («Батьківщина», «Фронт змін» і «Свобода») й завдяки цьому опозиційні партії не лише подолають 5 % бар'єр, але й наберуть більше голосів, ніж якби вони були у спільному спискові. Стосовно ж мажоритарних округів, то «Свобода» виступила однозначно за те, щоб формувати єдиний список кандидатів. У цьому форматі, зауважив О. Тягнибок, його партія готова до поступок заради спільної перемоги на виборах-2012, пояснивши: «Ми розуміємо, що заради спільної перемоги нам доведеться поступитися деякими округами, зокрема на Галичині. З іншого боку, ми, можливо, отримаємо підсилення в Центральній і Східній Україні, де ми так само розраховуємо провести депутатів, у тому числі й по мажоритарних округах».

Тоді ж (25 грудня 2011 р.) лідер «Свободи» наголосив, що головним завданням об'єднаної опозиції є заздалегідь одразу домовитися про ті рішення, за які буде голосувати майбутня парламентська більшість, яку, судячи з підтексту, таки створить опозиція. На думку О. Тягнибока, то мали б бути 12 законів, хоча й перелічив лише 6, а саме: 1) Закон про імпічмент президента Януковича; 2) Новий закон про вибори – на базі пропорційної системи з відкритими списками; 3) Закон про люстрацію; 4) Закон про заборону комуністичної ідеології; 5) Закон про заборону продажу землі сільськогосподарського призначення; 6) Закон про повернення стратегічних об'єктів у власність держави» [13].

Попри те, що реакції союзників по КОДу на ці ініціативи «Свободи» не було, 22 січня 2012 р. вона, разом з іншими партіями-членами Комітету опору диктатурі, підписала

угоду про сформування єдиного списку кандидатів у народні депутати по мажоритарним округах і парламентських виборах 2012 р., до чого долучився, з певними зауваженнями, й голова партії «УДАР» В. Кличко [25]. Виступаючи того дня перед народом, О. Тягнибок виголосив своє бачення тих дій, які мають бути застосовані об'єднаними силами опозиції, аби повалити режим В. Януковича, а саме: викривання фактів зловживань з боку влади та інформування про це громади; утворення коаліцій депутатів у місцевих радах; систематичне проведення спільних протестних акцій; координація діяльності членів комісій, спостерігачів, юристів на виборах; план дій на випадок фальсифікації виборів або відмови Януковича визнати свою поразку і спроби утримати владу силовими методами [37].

Але, зазначав лідер «Свободи», це – лише тактика повалення режиму й зазначив на необхідності вироблення плану дій після перемоги об'єднаних опозиційних сил, який передбачатиме не косметичні зміни, а докорінні перетворення. Відтак, О. Тягнибок знову висловився за напруження переліку першочергових законодавчих ініціатив, які є надважливими для всієї України й, вкотре, запропонував свій перелік: 1) Про імпічмент Президенту. Автоматично першим рішення нової Верховної Ради, на думку голови «Свободи», має бути висловлення недовіри уряду Азарова–Тігіпка і його відставка в повному складі); 2) Про заборону торгівлі землями сільськогосподарського призначення; 3) Про стратегічні підприємства (закон передбачатиме заборону приватизації стратегічних підприємств і повернення у державну власність незаконно приватизованих; у власність держави потрібно негайно повернути енергогенерувальні й енергорозподільчі компанії та гарантувати державний контроль над природними монополіями, такими як «Укрзалізниця», «Укртелеком», ГТС, підприємства водо- та енергопостачання та ін.); 4) Про захист української мови (з обов'язковим іспитом з української мови для держслужбовців); 5) Новий Податковий кодекс (низькі податки – для малого бізнесу, високі – для великого, податок на розкіш, скасування податку на україномовну

продукцію тощо); 6) Про формування судової та правоохоронної систем на нових засадах (зокрема, використовуючи досвід Грузії); 7) Виборчий кодекс (заборона платної політичної реклами, пропорційна система з відкритими виборчими списками, справедливий порядок формування комісій, унеможливлення фальсифікацій); 8) Законопроекти про люстрацію і про заборону комуністичної ідеології; 9) Про визнання ОУН-УПА; 10) Про денонсацію ганебних Харківських угод [37].

Невдовзі, 1 лютого 2012 р., О. Тягнибок запропонував членам КОДу ще до початку виборчої кампанії, а також спільним кандидатам по мажоритарних округах підписати зобов'язання по підтримці тепер уже 9 законодавчих ініціатив, серед яких мають бути закони: 1) Про імпичмент Президенту; 2) Про заборону торгівлі землями сільськогосподарського призначення; 3) Про стратегічні підприємства; 4) Про захист української мови; 5) Новий Податковий кодекс; 6) Про формування судової та правоохоронної систем; 7) Виборчий кодекс; 8) Про визнання ОУН-УПА; 9) Про денонсацію Харківських угод.

При цьому «Свобода» наполягала, що кожен з мажоритарних кандидатів повинен публічно підписати зобов'язання підтримати вищевказаний пакет законодавчих ініціатив, аби уникнути потенційних «тушок» (зрадників) по отриманні ними мандатів народних депутатів України, які перейдуть на бік В. Януковича [23].

Таким чином, ВО «Свобода» фактично виклало основні передвиборчі тези своєї політичної сили, які, до речі, не викликали жвавого обговорення ані серед політикуму, ані в пресі, а такі наполегливі ініціативи можна кваліфікувати як намагання «Свободи» якщо не де-юре, то де-факто заявити про себе як про провідну політичну силу опозиції.

Такий образ об'єднувача опозиції, з натяком знову ж таки на її лідера й, водночас, єдиного зцементовувача, ще раз спробував сформував для «Свободи» О. Тягнибок 11 лютого 2012 р. під час свого перебування у Дніпропетровську. Він, незважаючи на те, що вже було сформовано КОД, а 22 січня 2012 р. його членами підписано угоду про

сформування єдиного списку кандидатів у народні депутати по мажоритарним округам, вкотре заявив, що опозиції потрібно домовитися про загальну ідеологічну платформу. За його словами, опозиційні сили в Україні повинні розуміти, за які закони вони будуть спільно голосувати в разі входження до парламенту. «Ми часто бачили в українській політиці варіанти об'єднань, які нічим не закінчувалися. ВО «Свобода» активно включилася в роботу «Комітету опору диктатурі» (КОД) і розраховуємо, що цей комітет спрацює. В КОД зібралися політичні сили, дуже різні ідеологічно. На цьому етапі нам потрібно домовитися про координацію наших дій на рівні фракцій у місцевих радах. Навесні ми будемо проводити спільні вуличні акції протесту. Також нам необхідно скоординувати свої дії в період передвиборної кампанії: спостерігачі, члени виборчих комісій, юристи, які будуть працювати на збереження отриманого результату. Але найголовніше – нам потрібно домовитися про загальну ідеологічну платформу», – вкотре зазначив О. Тягнибок [31].

При цьому, оголошуючи у Дніпропетровську про перші законодавчі акти, які О. Тягнибок та його політсила запропонували у випадку потрапляння до Верховної Ради, він знову поновив свій список, який включав тепер уже 10 пунктів: 1) Закон про імпічмент (і, за можливості, провести імпічмент В. Януковичу); 2) Відправити у відставку М. Азарова; 3) Закон про стратегічні підприємства; 4) Закон про землю; 5) Новий Податковий кодекс; 6) Закон про мову; 7) Судова реформа (в рамках якої пропонується обрання суддів); 8) Закон про відкликання посадовців народом; 9) Закон про історичну справедливість; 10) Закон про люстрацію [32].

Отже, на початок весни 2012 р. можна констатувати, що основні свої сили до виборця (допоки не розпочалася офіційна передвиборна агітація, а відтак – не представлена й передвиборна програма ВО «Свобода») у вигляді оприлюднених О. Тягнибоком у різні відрізки часу в період грудня 2011 р.–лютого 2012 р. (див. табл. 1) у своєму загалові була чітко визначена.

Таблиця 1

*Порівняльна таблиця
першочергових законодавчих ініціатив ВО «Свобода»
у разі потрапляння партії до Верховної Ради України
[13; 23; 32; 37].*

25 грудня 2011 р.	22 січня 2012 р.	1 лютого 2012 р.	11 лютого 2012 р.
1	2	3	4
Закон про імпічмент Президента В. Януковича	Закон про імпічмент Президенту	Закон про імпічмент Президенту	Закон про імпічмент (за можливості, провести імпічмент В. Януковичу)
–	Відставка уряду Азарова–Тігіпка	–	Відправити у відставку М. Азарова
Новий закон про вибори (на базі пропорційної системи з відкритими списками)	Виборчий кодекс	Виборчий кодекс	–
Закон про люстрацію	Закон про люстрацію	–	Закон про люстрацію
–	–	–	Закон про відкликання посадовців народом
Закон про заборону комуністичної ідеології	Закон про заборону комуністичної ідеології	–	–
–	Закон про визнання ОУН-УПА	Закон про визнання ОУН-УПА	Закон про історичну справедливість

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
Закон про заборону продажу землі сільськогосподарського призначення	Закон про заборону торгівлі землями сільськогосподарського призначення	Закон про заборону торгівлі землями сільськогосподарського призначення	Закон про землю
Закон про повернення стратегічних об'єктів у власність держави	Закон про стратегічні підприємства	Закон про стратегічні підприємства	Закон про стратегічні підприємства
–	Закон про захист української мови	Закон про захист української мови	Закон про мову
–	Новий Податковий кодекс	Новий Податковий кодекс	Новий Податковий кодекс
–	Закон про формування судової та правоохоронної систем на нових засадах	Закон про формування судової та правоохоронної систем	Судова реформа (в рамках якої пропонується обрання суддів)
–	Закон про денонсацію Харківських угод	Закон про денонсацію Харківських угод	–

Варто зазначити, що пропоновані «Свободою» першочергові законодавчі ініціативи, що мали би бути прийняті опозиційною режиму В. Януковича коаліцією у новій Верховній Раді України, кардинально різнилися із тими першочерговими законодавчими ініціативами, які, наприклад,

від імені «Фронту Змін» і КОДу озвучив 18 січня 2012 р. в ефірі Першого каналу Українського радіо А. Яценюк (це, зокрема, за винятком хіба що нового Податкового кодексу, закони: про освіту, про охорону здоров'я, про пенсійну реформу, про персональне голосування в парламенті, про новий Податковий кодекс, пакет законопроектів про боротьбу з корупцією, а також створення спеціальної слідчої комісії щодо розкрадання державних коштів у 2010–2011 рр. під час підготовки до Євро-2012) [44].

Зазначені вище зміни у нюансах своїх початкових дій в якості парламентської партії, які склали ідеологічний спектр тактики і стратегії ВО «Свобода» в зимовий період 2011–2012 рр. як щодо її позиції в опозиційній коаліції (КОДі), так і у відвертому посилу партійних засад виборцям, свідчать принаймні про дві тенденції. По-перше, на кінець лютого 2012 р. «Свобода» ще остаточно не затвердила свої перші законодавчі ініціативи як гіпотетична парламентська партія й, прагнучи домогтися прийняття більшості з них усіма членами КОДу, все ж була готова до передвиборчих компромісів зі своїми політичними партнерами, а також до спільних дій як у довиборчому форматі (в рамках КОДу), так і післявиборчого (у форматі об'єднаної парламентської опозиції). По-друге, «Свобода» все ж виробила й оприлюднила свої основні ідеологічні засади та заплановані законодавчі ініціативи, що вже на початок весни 2012 р. давали виборцям уяву про політико-ідеологічну та державотворчу позицію цієї партії ще до офіційного початку передвиборчої кампанії.

---

1. «Свободу» зроблять партією професійних революціонерів // Відголос.com. – 2011. – 25 грудня [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://vidgolos.com/130349-94-svobodu-zroblyat-partiyeuy-profesijnix.html>

2. У Києві відбувся XXIII З'їзд ВО «Свобода». Ухвалено нову редакцію Програми ВО «Свобода» // «Свобода». Офіційний сайт ВО «Свобода» [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://www.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/026672>

3. Главный донецкий «свободовец» лишился должности за «бред» о Гитлере // Подробности. – 2011. – 25 грудня [Електронний

ресурс]. Код доступу : <http://podrobnosti.ua/power/2011/12/25/811618.html>

4. Тимошенко Д. Хвиля популярності Юлі вже минула – ВО «Свобода» // Газета по-українськи. – 2011. – 17 жовтня [Електронний ресурс]. Код доступу : http://gazeta.ua/articles/politics/_hvilya-populyarnosti-yuli-vzhe-minula-vo-svoboda/405016

5. Тягнибок сумнівається в ідеї Тимошенко // Український тиждень. – 2011. – 24 грудня [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://ut.net.ua/News/38482#.TvbQPejuriA.facebook>

6. Янукович з «голим задом» хоче всіх залякати міліцією – Тягнибок // Газета по-українськи. – 2011. – 24 грудня [Електронний ресурс]. Код доступу : http://gazeta.ua/articles/politics/_yanukovich-z-golim-zadom-hoche-vsih-zalyakati-milicieyu-tyagnibok/415881

7. Місюкевич Р. «Свобода» вірить, що у 2012 р. станеться революція // Газета по-українськи. – 2011. – 24 грудня [Електронний ресурс]. Код доступу : http://gazeta.ua/articles/politics/_svoboda-virit-scho-u-2012-roci-stanetsya-revoljuciya/415870

8. Свободівці спільно з патріотичними організаціями Вінниці пікетували міську владу під гаслом «Шевченку на Театральній – бути!» // «Свобода». Офіційна сторінка Вінницької міської організації ВО «Свобода» [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://www.vinnitsya.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/025907>;

9. У Києві відбувся ХХІІІ З'їзд ВО «Свобода». Ухвалено нову редакцію Програми ВО «Свобода» // «Свобода». Офіційний сайт ВО «Свобода» [Електронний ресурс]. Код доступу: <http://www.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/026676>

10. Тягнибок О. Боротьба за українську землю триває // Блог Олега Тягнибока на «Українській правді» [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://blogs.pravda.com.ua/authors/tiahnybok/4ef434a0dc1d5>

11. Тягнибок О. Бюджет мародерів // Блог Олега Тягнибока на «Українській правді» [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://blogs.pravda.com.ua/authors/tiahnybok/4ef495209723a>

12. Тягнибок О. К(л)о(у)нституційне судочинство // Блог Олега Тягнибока на «Українській правді» [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://blogs.pravda.com.ua/authors/tiahnybok/4efef1f2e42e0>

13. Тягнибок: єдиного партійного списку не буде // Українська правда. – 2011. – 25 грудня [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2011/12/25/6864712>

14. Олександр Сич: Міра захисту була неадекватною щодо міри нападу // Офіційна сторінка Івано-Франківського осередку ВО «Свобода» [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://www.ivano-frankivsk.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/026999>

15. Аронець О. Три колони – Свобода, БЮТ, ФЗ – запорука до перемоги на виборах! // Газета по-українськи. – 2011. – 24 грудня [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://gazeta.ua/blog/1703/tri-koloni-svoboda-byut-fz-zaporuka-do-peremogi-na-viborah>

16. Тягнибок обіцяє розібратися з проплаченими митингами // Экономические известия. – 2012. – 23 січня [Електронний ресурс]. Код доступу : http://news.eizvestia.com/news_politics/full/tyagnibok-obeshhaet-razobratsya-s-proplachennymi-mitingami

17. Мірошниченко І. СБУ збирає інформацію у сталінський спосіб та цілодобово стежить за свободівцями! // Блог Ігора Мірошниченка на «Українській правді» [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://blogs.pravda.com.ua/authors/miroshnychenko/4f23e2c6e4a69>

18. Тягнибок «побил» Симоненко в суді // Багнет [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://www.bagnet.org/news/politics/170612>

19. Тягнибок: «Свобода» шукає гроші для виборів // Газета по-українськи. – 2012. – 25 січня [Електронний ресурс]. Код доступу : http://gazeta.ua/articles/politics/_tyagnibok-svoboda-shukaе-groshi-dlya-vivoriv/419671

20. «Свобода»: СБУ цілодобово стежить за членами партії // Газета по-українськи. – 2012. – 27 січня [Електронний ресурс]. Код доступу : http://gazeta.ua/articles/politics/_svoboda-sbu-cilodobovostezhit-za-chlenami-partiji/420312

21. Наливайко С. Головний електорат «Свободи» не на Заході України – Ілленко // Газета по-українськи. – 2012. – 25 січня [Електронний ресурс]. Код доступу : http://gazeta.ua/articles/politics/_golovnij-elektorat-svobodi-ne-na-zahodi-ukrajini-illenko/419688

22. Власти выгодно существование неонацистской «Свободы» – Володарский // Полемика [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://polemika.com.ua/news-81535.html#title>

23. Тягнибок выдвинул оппозиции свои условия // Обозреватель. – 2012. – 1 февраля [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://obozrevatel.com/politics/96042-tyagnibok-vyidvinul-oppozitsii-svoi-usloviya.htm>

24. На Львівщині «Батьківщина», «Свобода» та «Фронт змін» скинули політичний баласт? // Гал-інфо. – 2012. – 1 лютого [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://galinfo.com.ua/news/103628.html>

25. Тягнибок – КОДу: Признавайте ОУН-УПА, будем дружить! // Полемика [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://polemika.com.ua/news-81705.html#title>

26. «Свободовцы» объявили войну красным мастодонтам // Полемика. – 2012. – 4 лютого [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://polemika.com.ua/news-81881.html#title>

27. Тягнибок: зміна Конституції потрібна Януковичу для повної узурпації влади // Український тиждень. – 2012. – 5 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: <http://tyzhden.ua/News/41450>

28. Тягнибоковцы, может, и не настоящие националисты, но зато настоящая партия// Revizor.ru. – 2012. – 3 лютого [Електронний ресурс] Код доступу: http://revizor.ua/news/elections/20120204_svoboda

29. Тягнибок не будет менять свои лозунги для Донбасса // Новости Донбасса. – 2012. – 10 февраля [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://novosti.dn.ua/details/173889>

30. Заровна Т. Тягнибок сподівається на Донбасі здобути 5 % голосів виборців // Газета по-українськи. – 2012. – 11 лютого [Електронний ресурс]. Код доступу : http://gazeta.ua/articles/politics/_tyagnibok-spodivaetsya-na-donbasi-zdobuti-5-golosiv-viborciv/422352

31. Олег Тягнибок: опозиції треба домовитись про загальну ідеологічну платформу // Радіо Свобода. – 2012. – 11 лютого [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://www.radiosvoboda.org/archive/news/20120211/630/630.html?id=24481030>;

32. Олег Тягнибок у Дніпропетровську // Корреспондент. net [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://blogs.korrespondent.net/users/blog/andrey23k/a57341>

33. Тягнибок переживает, что его арестуют // Цензор. net. – 2012. – 12 февраля [Електронний ресурс]. Код доступу : http://sensor.net.ua/news/197043/tyagnibok_perejivaet_chno_ego_arestuyut

34. Тягнибок опасается скорого ареста // Обозреватель. – 2012. – 12 февраля [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://obozrevatel.com/politics/17892-tyagnibok-opasaetsya-skorogo-aresta.htm>

35. Тягнибок: Оппозиция стопроцентно победит в 115 округах и за 70 округов еще поборется // Флот 2017. – 2012. – 13 февраля [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://flot2017.com/item/news/48208>

36. Тягнибок боится политического преследования // Украинские новости. – 2012. – 13 лютого [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://minprom.ua/news/88137.html>

37. Олег Тягнибок: Прийшов час зробити докорінні зміни в політичній, соціальній та економічній системі // «Свобода». Офіційний сайт ВО «Свобода». – 2012. – 22 січня [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://www.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/027215>

38. Житомирская объединенная оппозиция показала свою дывборную мощь // ОБКОМ. – 2012. – 13 февраля [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://obkom.net.ua/news/2012-02-13/1240.shtml>

39. «Батьківщина», «Фронт Змін» и «Свобода» попытают счастья вместе // From-ua.com. – 2012. – 13 февраля [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://www.from-ua.com/news/ae2e273c98435.html>

40. Тягнибок закликає розстріляти Табачника // Газета по-українськи. – 2012. – 19 лютого [Електронний ресурс]. Код доступу : http://gazeta.ua/articles/politics/_tyagnibok-zaklikae-rozstrilyati-tabachnika/423371

41. Расизм «Свободи» змусив Кличка задуматись над співпрацею опозиції // Газета по-українськи. – 2012. – 21 лютого [Електронний ресурс]. Код доступу : http://gazeta.ua/articles/politics/_rasizm-svobodi-zmusiv-klichka-zadumatis-nad-spivpraceyu-opoziciji/423600

42. «Гайтана – не нашої раси і не може представляти нашу культуру на «Євробаченні» – «свободівець» // Газета по-українськи. – 2012. – 21 лютого [Електронний ресурс]. Код доступу : http://gazeta.ua/articles/culture/_gajtana-ne-nashoji-rasi-i-ne-mozhe-predstavlyati-nashu-kulturu-na-evrobachenni-s/423596

43. «Батьківщина», «Свобода» і «Фронт» зробили спільну заяву у Львові // УНІАН. – 2012. – 12 лютого [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://www.unian.net/ukr/news/news-485467.html>

44. Яценюк: После победы на выборах оппозиция пересмотрит все законы // Флот 2017. – 2012. – 18 січня [Електронний ресурс]. Код доступу : <http://flot2017.com/item/news/46901>